

Carnestoltes: un rei que es manté ben aferrat al tron

Tot i la interrupció que la festa del Carnestoltes va patir durant la llarga nit del franquisme, aquesta celebració festiva es reprengué amb força a partir dels anys setanta del segle passat. En algunes poblacions de la costa gironina, com ara Platja d'Aro, Palamós o Roses; però també de l'interior, com Olot, el regnat del rei Carnestoltes es manté més viu que mai.

Text > **LUCÍA BENITO** I **SERGI BASSAS**, estudiants de comunicació cultural de la UdG

Com tantes altres celebracions populars, la festa del Carnestoltes té orígens precristians que es perden en el temps. En lloc de lluitar per abolir-les, però, el cristianisme va tenir la intel·ligència de transformar-les i dotar-les d'un significat nou. D'aquesta manera, una festa especialment irreverent que se celebrava a les acaballes de l'hivern, probablement vinculada a la represa de la fertilitat agrícola, es va convertir en el preàmbul de la quaresma. Així, si a partir del dimecres de cendra comença el període de dejuni i abstinència que acaba desembocant en la festa litúrgica de la Pasqua, els dies immediatament anteriors s'acaben designant amb el terme *carnaval* o *carnestoltes* (del llatí 'carnes tolendas', és a dir, 'carns llevades' o 'retirades'). Plantejada així la festa, és a dir, com uns dies de concessió a la disbauxa per agafar forces abans de la penosa quaresma, el Carnestoltes quedava perfectament integrat en la lògica i el calendari litúrgic cristià. Parlem dels seus orígens, però en realitat, la dependència del Carnestoltes respecte de la quaresma és tan sòlida que, encara avui, continuem determinant els caps de setmana de Carnaval en funció de quan cau, aquell any, la Setmana Santa. L'única festa de l'any, per cert, que no té una data fixa de celebració, sinó que continua depenent d'un factor tan natural com la primera lluna plena de la primavera.

De la vitalitat a la prohibició

A Catalunya, tenim constància de la celebració de festes de Carnaval des del primer terç del segle XIV a Barcelona. Aquesta festa, però, es presentava d'una manera molt heterogènia arreu del territori i no va ser fins a mitjan segle XIX que comencem a trobar de manera recurrent els trets que acabarem identificant com a propis d'aquesta festa, tals com les comparses, els balls de disfresses, les cercaviles, la berenada del dijous gras, o l'enterrament de la sardina. En qualsevol cas, és del tot segur que a ciutats de la nostra costa, com Palamós o Sant Feliu de Guíxols, la festa estava del tot arrelada abans de la Guerra Civil. N'hi ha prou amb fixar-se amb la fotografia d'aquesta pàgina, on es veu una espectacular desfilada de carrosses a Sant Feliu de Guíxols el febrer de 1935.

La victòria del Front d'Esquerres en les eleccions del 16 de febrer de 1936 i la proclamació de l'estat d'alarma, l'endemà mateix, degueren aigualir en molts de pobles i ciutats la celebració del Carnestoltes, aquell any. La festa no estava prohibida, però la situació excepcional requeria demanar permís fins i tot per celebrar innocuus balls i festes tradicionals. Des de les pàgines de *L'Autonomista* dels germans Rahola, el 24 de febrer, un columnista anònim es queixava del poc èxit que la festa havia tingut aquell any a la ciutat de Girona: «No se nota la presencia del Carnaval en Gerona. Las calles aparecen desiertas, los paseos sin ninguna animación. No hay máscaras que pongan su nota de color y de alegría en el monótono vivir de la ciudad. Sólo —de vez en cuando— un disfraz infantil, entre la indiferencia de los transeúnt-

>> Una desfilada de carrosses de Carnestoltes a Sant Feliu de Guíxols, l'any 1935. (Foto: DIPUTACIÓ DE GIRONA. INSPAI. JOSEP COSTA I CORDONEDA, MANETES.)

>> Diversos cuiners preparant la Sopa de Verges, durant les festes de Carnestoltes, als antics safareigs del poble. (Foto: DIPUTACIÓ DE GIRONA. INSPAÍ. MIQUEL RUIZ I AVILÉS.)

>> Desfilada de carrosses durant les Festes de Primavera de Palafrugell, el maig de 1969. (Foto: DIPUTACIÓ DE GIRONA. INSPAÍ. PABLO GARCÍA CORTÉS, PABLITO.)

>> Desfilada de la banda de la Guàrdia Civil durant les Festes de la Primavera de Palafrugell, el maig de 1969. (Foto: DIPUTACIÓ DE GIRONA. INSPAÍ. PABLO GARCÍA CORTÉS, PABLITO.)

tes. Y, aquel pobre niño, engalanado con los colorines y el oropel del Carnaval, da una profunda sensación de tristeza. Su paso deja una huella de melancolía. En nuestra alma sentimos el aleteo del frío. Un niño disfrazado, en un paseo provinciano y gris, paseando su incomprensida soledad, bajo la mirada de unos padres sonrientes y satisfechos, es siempre un motivo triste; una de las estampas más tristes de la vida [...]. Y es que la alegría sana, estrepitosa, fuerte y joven del Carnestolendas se ha refugiado en los pueblos de las comarcas. En ellos, el Carnaval es más rudo, pero verdad, es una explosión de entusiasmo y arrebató de una humanidad vigorosa. El Carnaval ha huido de la ciudad» (*L'Automonista*, 24 de febrer de 1936, p. 2).

Al cap de cinc mesos va esclatar la guerra. El 1937, ja es va prohibir la celebració del Carnaval a la «zona nacional», i aquesta prohibició es va ratificar i fer extensiva a tot l'Estat un cop acabada la guerra. El ministre Serrano Suñer va considerar que no hi havia cap motiu que justificqués l'aixecament de la prohibició i, per tant: «Ha dispuesto que se mantenga la suspensión absoluta de las llamadas "Fiestas de Carnaval". En su consecuencia no solo quedan rigurosamente prohibidos los actos que se acostumbraban a celebrar en la vía pública, sino que también quedan suspendidas las Fiestas de Sociedad o Empresa que se celebraban con motivo del Carnaval. Serán severamente castigados los infractores» (*El Pirineo: Diario al servicio de España y del Caudillo*, 15 de gener de 1940).

No seria fins ben entrats els anys seixanta que es podrien començar a celebrar balls de disfresses, i fins i tot rues de Carnaval sota l'eufemístic nom de «festes populars», «festes d'hivern» o «festes de primavera». Aquesta relativa obertura del règim va acabar oferint estampes prou curioses, com la que

il·lustra la doble fotografia d'aquesta pàgina: la convivència, en una mateixa rua, l'any 1969, a Palafrugell, de la banda musical de la Guàrdia Civil i, pocs metres més endavant, una carrossa amb homes transvestits imitant un grup de turistes estrangeres a la platja.

Un rei lluny de ser destronat

Tot i que les paraules *Carnaval* i *Carnestoltes* siguin equivalents i serveixin igualment per designar la festa, la figura del rei Carnestoltes és una particularitat ben catalana. Segons les localitats, sa majestat fa un pregó inicial de festa per donar el tret de sortida a la disbauxa, que sol ser just abans del dimecres de cendra, o és cremat en forma de ninot de palla. Ser nomenat rei Carnestoltes és tota una distinció, i per això, a poblacions amb una forta implantació de la festa, com ara Platja d'Aro, que ja acumula quaranta-cinc edicions de la festa en època democràtica, el nomenament reial recau de manera rotatòria sobre el representant d'una de les diverses colles, que també té un protagonisme especial en l'organització de la festa d'aquell any.

I parlem de *rei*, però, naturalment, ja fa anys que és habitual que siguin reines, les majestats de la festa. A Platja d'Aro, la primera a ser nomenada va ser Montse Salva, ja fa quaranta anys, el 1983. La cap de la Unitat de Turisme de Castell-Platja d'Aro, Elena Kosidlo, assegura que, malgrat l'entrebanc de la covid, la festa no perd ni la història ni el simbolisme. Ho demostren les xifres d'assistència: el 2019 va ser de 116.431 persones, i el 2022, es va més que doblar i va pujar a 260.317. També ha augmentat lleugerament el nombre d'integrants de les colles que participen en la rua, que el 2019 va ser de 4.308 persones i el 2022 va ser de 4.452. En altres poblacions costaneres com Roses, trobem xifres semblants: l'any 2019 hi van

>> Cartell d'anunci de la festa de Carnestoltes a la Rambla de Girona, sobreposat a un altre de Fuerza Nueva per a les eleccions sindicals de l'any 1978. (Foto: DIPUTACIÓ DE GIRONA. INSPAÍ. JORDI MESTRE I VERGÉS.)

participar cinquanta-vuit colles i 2.960 persones disfressades, mentre que el 2023 s'hi han comptat seixanta-quatre colles i 3.850 participants.

Rues massives i àpats col·lectius

Sense que això es pugui convertir en llei, si a les poblacions costaneres de les comarques gironines el carnaval s'identifica amb rues, disfresses i balls, a moltes de l'interior pren la forma de grans àpats col·lectius. Les sopes i ranxos de Verges, Vidreres, Albons o Capmany, cuinades tradicionalment per homes, arriben a alimentar entre dues mil i tres mil persones. Com qualsevol altra festa genuïnament popular, el Carnaval s'ha sabut adaptar a la manera de ser i de fer de cada localitat on se celebra. Passat el sotrac de la pandèmia, no sembla que la salut del rei Carnestoltes estigui gens ni mica tocada. Ben al contrari, el seu regnat secular sembla que té vida assegurada per a anys.

Una celebració que no para de créixer any rere any, amb xifres tant d'assistència com de participació en augment, i no únicament en aquelles activitats com les rues, que podrien semblar de pura diversió, sinó que l'assistència és elevada en tots els actes programats, la qual cosa fa pensar que el simbolisme del Carnaval encara és present entre la ciutadania. Per tant, podem dir que el rei Carnestoltes encara es manté amb vida a les comarques gironines.